(3). Oqilov S. Abu Mansur Moturidiy ilmiy merosi va moturidiya ta'limoti. Monografiya, Toshkent, "Hilol-nashr", 2017, 240-bet.
(4). Rudolph U. Al-Maturidi und die Sunnitische Theologie in Samarkand. Leiden–New York–Köln: E.J.Brill, 1997.
(5). Sönmez Kutlu. İmam Maturidi ve Maturidilik. Ankara, "Kitabiyat", 2005, 464 s.
(6). Uvatov U. Imom Moturidiy va uning ta'limoti. Toshkent, "Fan", 2000, 48-bet.
(7). Ziyodov Sh. Abu Mansur al-Moturidiy yozma merosi va uning "Kitob at-Ta'vilot ahli-s-sunna" asari. Tarix fan. nomz… diss., Toshkent, O'zR FASHI, 2003, 154-bet.

Baxtiyarova Zebiniso Komilovna (Ma'mun universiteti Filologiya fakulteti "O'zbek va sharq tillari" kafedrasi o'qituvchisi; zebiniso.kamilovna@gmail.com),
Adambayeva Feruza Rustambekovna (Urganch davlat universiteti "Fakultetlararo chet tillari" kafedrasi katta o'qituvchisi; adambaeva.feruza@urdu.uz)

O'RTA TA'LIM TIZIMIDA O'QUVCHILARNING BAHOLARI VA TARBIYAVIY JIHATLARINI MONITORING QILISHNI TAKOMILLASHTIRISH

Annotatsiya. *Ushbu maqola o'rta ta'lim tizimidagi baholash sistemasini monitoring qilishni takomillashtirish uchun ishlab chiqayotgan pltaformamiz va uning afzalliklari, ishlash sistemasiga bag'ishlangan. Bu platforma har o'rta ta'lim maktabi uchun alohida ishlab chiqiladi va rozilik bildirgan maktablar va undagi o'quvchilarning ota-onalari bilan kelishilgan holda amalga oshiriladi. Platformada umumiy holda baholardan tashqari, tarbiyaviy jihatlari va qiziqishlari ham baholanib borilishi ko'zda tutilgan.*

Kalit so'zlar: *tarbiya, mobil ilova, ta'lim sistemasi, shaxsiy qiziqish, monitoring.*

УЛУЧШЕНИЕ МОНИТОРИНГА ОЦЕНОК УЧАЩИХСЯ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ АСПЕКТОВ В СИСТЕМЕ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. *Данная статья посвящена платформе, которую мы разрабатываем для совершенствования мониторинга системы оценки в системе среднего образования, её преимуществам и системе функционирования. Эта платформа будет разработана отдельно для каждой средней школы и внедрена по согласованию со школами, давшими согласие, и родителями учащихся. Помимо оценок, платформа предназначена для оценки образовательных аспектов и интересов.*

Ключевые слова: *образование, мобильное приложение, образовательная система, личный интерес, мониторинг.*

IMPROVING MONITORING OF STUDENT GRADES AND EDUCATIONAL ASPECTS IN THE SECONDARY EDUCATION SYSTEM

Annotation. *This article is devoted to the platform we are developing to improve the monitoring of the assessment system in the secondary education system, its advantages, and the system of its operation. This platform will be developed separately for each secondary school and will be implemented in consultation with the schools that have given their consent and the parents of the students in it. In addition to general grades, the platform also provides for the assessment of educational aspects and interests.*

Keywords: *education, mobile application, educational system, personal interest, monitoring*

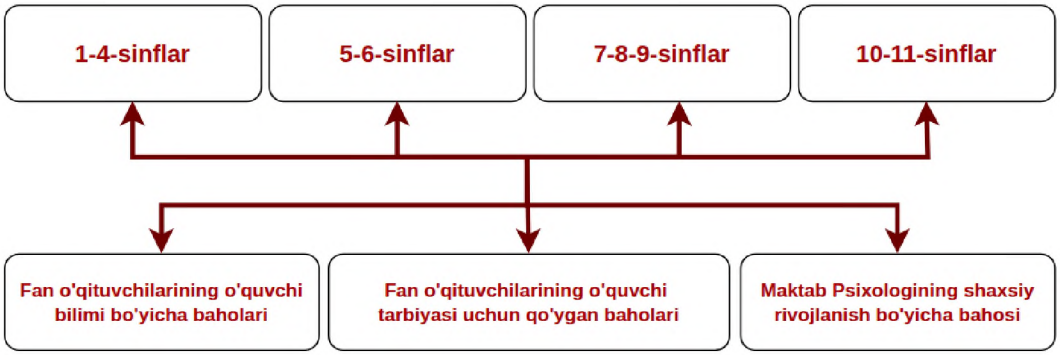
Kirish. Har bir mamlakat o'z ta'lim tizimini o'zining ichki siyosati va strategiyalari asosida amalga oshiradi, jumladan, bizning mamlakatimizda ham ta'lim tizimi bir necha bosqichda tashkil etilgan. Bizning asosiy maqsadimiz o'rta ta'lim tizimida o'quvchilarning bilimlarini baholash va monitoring qilish, shuningdek, ularning axloqi, qiziqishlari va shaxsiy rivojlanishi kabi jihatlarni monitoring qilish texnologiyasini ishlab chiqishdir.

Mavzuga tegishli adabiyotlar tahlili. Hozirgi kunda mamlakatimizda 10 000 dan ortiq o'rta umumiy ta'lim maktablari, 14 ta Prezident maktabi, 9 ta ijodiy maktab va 182 ta ixtisoslashtirilgan maktab faoliyat yuritmoqda. Ularda o'quvchilarning umumiy soni, taxminan, 6,4 millionni tashkil etadi [1]. O'quvchilar sonining juda ko'pligi nafaqat ularning ta'limiga, balki tarbiyasiga ham jiddiy yondashish zarurligini ko'rsatadi. O'quvchilar uchun, asosan, 2 ta ta'lim manbayi mavjud: o'quvchining ota-onasi va maktabdagi o'qituvchilar. o'quvchining ta'limiga ta'sir qiluvchi boshqa jihatlarga yuqoridagi ikkita sabab ta'sir qila olmaydi [2;4-b.]. Jahon tajribasidan ko'rishimiz mumkinki, ta'limni monitoring qilish turli mamlakatlarda turli yo'llar bilan amalga oshiriladi va buning uchun turli platformalar ishlab chiqilgan. Ta'limda o'quvchilarning baholarini monitoring qilish masalasi ham turli mamlakatlarda farq qiladi, masalan, bizning mamlakatimizda 1 dan 5 gacha bo'lgan baholash tizimi qo'llaniladi, bu yerda 1 eng yomon va 5 eng yaxshi baho, Chexiyada esa 5 eng yomon va 1 eng yaxshi baho [5;7-b.]. Baholash turli tizimlarda amalga oshirilishi mumkin, ammo o'quvchining shaxsiy rivojlanishini, qaysi darslarda o'zini qanday tutishini va axloqini

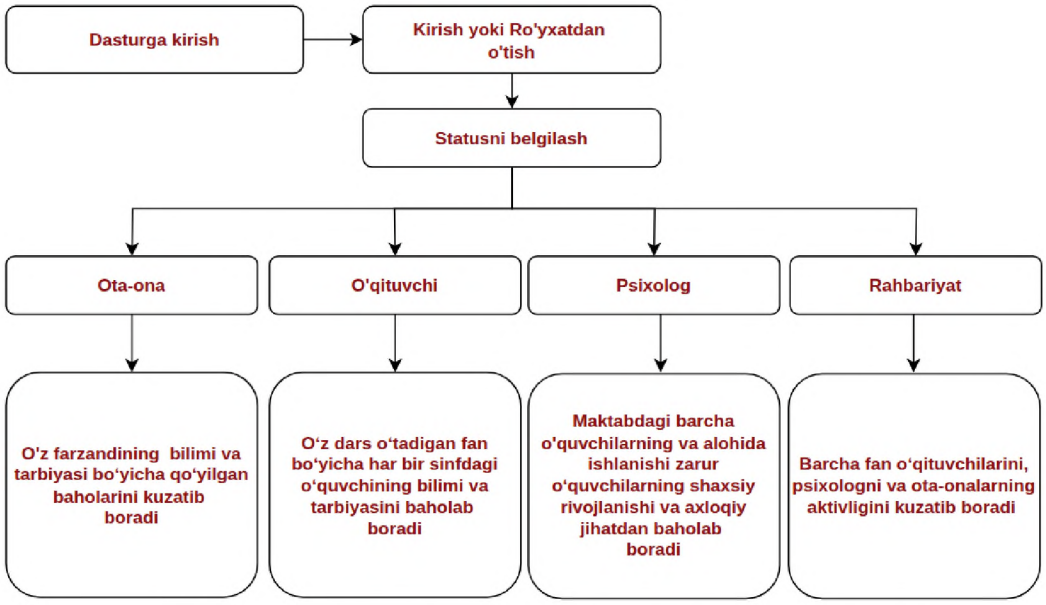
baholash boshqa mamlakatlarda deyarli uchramaydi. Buning o‘rniga pedagogik-psixolog olimlar turli usullarni taklif qilishadi. Masalan, Bowers A.J. va boshqalar ta’limni iloji boricha individuallashtirish ke-rak, deb ta’kidlaydilar [8,9]. Fredricks J.A. va boshqalar guruhli o‘qitish bolalar ta’limi uchun foydali deb hisoblashadi [10;18-b.]. G‘arbning ba’zi rivojlangan mamlakatlari o‘quvchining axloqini nazorat qilishda o‘quvchining o‘ziga va uning ota-onasiga e’tibor qaratadilar, bizning mamlakatimizda esa, odatda, maktab o‘qituvchisi asosiy o‘rinda turadi deb hisoblanadi [11;15-b.]. Umuman olganda, ikkalasi ham to‘g‘ri.

Bizning maqsadimiz respublikamizning o‘rta ta’lim tizimida tahsil olayotgan o‘quvchilarimizning baholari bilan bir qatorda, ularning axloqiy holatini (ta’lim va shaxsiy qiziqishlari, rivojlanishi) kuzatib boradigan va bu borada ularning ko‘rsatkichlarini qayd etadigan tizimni ishlab chiqishdir. Quyida biz ushbu tizim qanday tuziladi va ishlaydi, u qayerda moliyalashtiriladi va u qonuniy normalarga muvofiq bo‘lishi kerakmi kabi savollarni batafsil ko‘rib chiqamiz.

Tadqiqot metodologiyasi. Taklif etilayotgan baholash tizimi har bir maktab uchun alohida, alohida qo‘llaniladi. Har bir maktab o‘zining baholash tizimini yaratadi. DTSdan tashqari, u fan o‘qituvchilarining kelishuviga muvofiq, o‘z ichki tizimining haqiqiy holatini sinflar va fanlar bo‘yicha o‘rganish maqsadida bilimlarni baholashni amalga oshiradi. Har bir maktab psixologi har bir o‘quvchini qiyin tarbiya, yaxshi tarbiya, iqtidor, qaysi sohalarda iqtidorli ekanligi, diniy qarashlari, qiziqishlari va boshqalar kabi savollar bo‘yicha baholaydi (bu savollar odatiy savollar bo‘lib, o‘quvchining sinfi va yoshiga qarab boshqa aniq savollar berilishi ko‘zda tutilgan). Fan o‘qituvchilari o‘quvchilarni nafaqat o‘qitadigan fan bo‘yicha, balki darsda o‘zini qanday tutishi bo‘yicha ham baholaydilar, bu esa ota-onalar va maktab rahbariyatiga o‘quvchining bilimi, xulq-atvori va undagi o‘zgarishlarni kuzatish imkonini beradi. Bunday monitoring tizimidan o‘rta maktablarda, maxsus maktablarda (ma’lum bir tarzda), litseylarda va kollejlarda osongina foydalanish mumkin. Quyidagi 1- va 2-rasmlarda ilova (tizim) qanday ishlatilishining umumiy sxemasi ko‘rsatilgan.

1-rasm. Platformada umumiy holda sinflar bo‘yicha baholash.

2-rasm. Platformada har bir o‘quvchining baholari va uning monitoringi.

Yuqorida mobil ilova sifatida ko‘rsatilgan bo‘lsa-da, umuman olganda, ularni maktabning shaxsiy veb-saytida ham ko‘rish mumkin, bundan tashqari, maktab ma’muriyatining iltimosiga binoan kompyuter dasturi ham tayyorlanishi va taqdim etilishi mumkin. Maktab ma’muriyati va o‘quvchilarning ota-onalarining iltimosiga binoan, o‘quvchi haqidagi barcha ma’lumotlarni kerakli tartibda ko‘rish mumkin. Yuqorida biz o‘quvchilarni psixologik o‘zgarishlar boshlanadigan yoshga qarab sinflar bo‘yicha shartli guruhlarga ajratdik (1-rasmga qarang). Keyin, ularning har biri qanday baholanishi va tizim qanday ishlashini (ota-onalar, psixolog va fan o‘qituvchisi nima qiladi) shartli sxema sifatida tasvirlab berdik (2-rasmga qarang).

Ilovadan foydalanish va shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish. Mobil ilova, kompyuter dasturi va veb-sahifa o‘qituvchining o‘quvchi haqidagi baholari va fikrlarini ota-onalarga va maktab ma’muriyatiga yetkazish uchun mo‘ljallangan bo‘lsa-da, ular shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish nuqtayi nazaridan faqat ushbu maktab uchun yaratilishi kerak. Bundan tashqari, hozirgi globallashuv va ommaviy madaniyatning jadal rivojlanishi davrida internet va undagi turli xil kontent ham o‘quvchilarning xatti-harakatlariga ta’sir qilishini hisobga olish kerak, shuning uchun maktab o‘quvchisi (ayniqsa, 7–11-sinf o‘quvchilari) Internetda qaysi saytlarga tashrif buyurishini va ular asosan Internetda nima haqida ma’lumot olishlarini muntazam ravishda kuzatib borish va tekshirish zarur. Buni mobil ilova, kompyuter dasturi va veb-sayt orqali, ota-onalar yoki ularning qonuniy vasiylarining yozma roziligi bilan, advokat bilan huquqiy jihatlarni hisobga olgan holda amalga oshirish texnik jihatdan mumkin. Bu bizga o‘quvchi, asosan, nimaga qiziqishi, nima haqida ma’lumot izlayotgani, kundalik telefon va internetdan foydalanish haqida statistik ma’lumotlarni beradi va biz uni o‘qituvchilar, ota-onalar va agar kerak bo‘lsa, yoshlar bilan ishlaydigan boshqa tashkilotlar bilan birgalikda tegishli tarzda tahlil qila olamiz.

Tahlillar va natijalar. Talaba ustidan har tomonlama to‘liq nazorat va uning qiziqishlarini o‘rganish bizga uning turli diniy oqimlar va turli guruhlarga qo‘shilishining oldini olishga yordam beradi va turli shakllarda tarbiyaga putur yetkazadigan kontentdan uzoqroq turishga yordam beradi. Bularning barchasi ota-onalar yoki vasiylarning roziligi bilan, qonun doirasida amalga oshiriladi va shaxsiy ma’lumotlarning maxfiyligi ta’minlanadi.

Xulosalar va takliflar. Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, quyidagilarni aytishimiz mumkin: birinchidan, o‘rta ta’lim tizimidagi har bir maktab uchun alohida bunday tizimni yaratish ham maktab, ham o‘quvchilarning ota-onalari uchun juda foydali bo‘ladi; ikkinchidan, har bir maktab o‘z o‘quvchilarini, shuningdek, o‘qituvchilarini aniqroq kuzatib borish imkoniyatiga ega bo‘ladi; uchinchidan, bunday tizim ota-onalar va fan o‘qituvchilarining mas’uliyatini oshirishga ham xizmat qiladi; to‘rtinchidan, bu yillik ma’lumotlarni to‘plash va tahlil qilish, kelgusi yil uchun nima qilish kerakligini aniqlash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

[1]. O`zbekiston Respublikasi Prezidenti axborot xizmati: https://president.uz/uz/lists/view/7122

[2]. Bowers A.J., Sprott R., and Taff S.A. (2013). Do we know who will drop out? A review of the predictors of dropping out of high school. Review of Educational Research, 83(3), p. 347–374. https://doi.org/10.3102/0034654313478570

[3]. Fredricks J.A., Blumenfeld P.C., and Paris A.H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. Review of Educational Research, 74(1), 59–109.// https://doi.org/10.3102/00346543074001059

[4]. OECD. (2013). Synergies for Better Learning: An International Perspective on Evaluation and Assessment. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264190658-en

[5]. Sarker S. Analyzing students’ academic performance using educational data mining in higher secondary education. Education and Information Technologies, 2023.

[6]. Fuchs A. Using learning progress monitoring to promote academic outcomes: A systematic review. Learning and Instruction, 2022.

[7] Caldarella P. et al. Behavior monitoring in the middle grades: Effects on student engagement. Psychology in the Schools, 2022.

[8]. Melzer C. et al. App-based self-monitoring to support attention in students with learning difficulties. Computers & Education, 2023.

[9]. Karasova J. et al. Student-centered teacher responses to student behavior in classroom management. Teaching and Teacher Education, 2022.

[10]. Cabı E. Impact of a learning-analytics-based feedback system on academic achievement and self-regulated learning. Journal of Computer Assisted Learning, 2021.

[11]. Sonnleitner B. et al. Evaluation of early student performance prediction methods. Computers in Human Behavior, 2023.

[12]. Guo L. et al. Meta-analysis on the effects of self-monitoring on students’ strategy use and academic performance. Educational Psychology Review, 2021.

[13]. Panagouli E. et al. School performance among children and adolescents: A systematic review. Children and Youth Services Review, 2022.

[14]. Chung J.Y. Dropout early warning systems for high school students using machine learning models. Education and Information Technologies, 2022.

[15]. Chang Y.-H. et al. Developing an early warning system with personalized interventions using learning analytics. Computers & Education, 2023.

[16]. Wong B.T.M. The role of learning analytics in evaluating courses: A systematic review. Interactive Learning Environments, 2021.

Ahmadjonov To‘lqinbek Akramjon o‘g‘li (Filologiya fakulteti Yoshlar bilan ishlash bo‘yicha dekan o‘rinbosari, Andijon davlat Pedagogika instituti; t.ahmadjonov@gmail.com)

RAQAMLI DUNYO VA OTA-ONALAR: SO‘ROVNOMA NATIJALARI TAHLILI

Annotatsiya: *Mazkur maqolada raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi sharoitida ota-onalarning raqamli muhitga bo‘lgan munosabati hamda ularning farzandlar tarbiyasidagi roli so‘rovnoma natijalari asosida tahlil qilingan.*

Kalit so‘zlar: *raqamli dunyo, ota-onalar, raqamli savodxonlik, so‘rovnoma, internet xavfsizligi, ijtimoiy tarmoqlar, oilaviy nazorat.*

Ахмаджонов Тулкинбек Акрамжон угли (заместитель декана по работе с молодежью филологического факультета Андижанский государственный педагогический институт; e-mail: t.ahmadjonov@gmail.com)

ЦИФРОВОЙ МИР И РОДИТЕЛИ: АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ АНКЕТНОГО ОПРОСА

Аннотация. *В данной статье на основе результатов анкетного опроса анализируется отношение родителей к цифровой среде в условиях стремительного развития цифровых технологий, а также их роль в воспитании детей.*

Ключевые слова: *цифровой мир, родители, цифровая грамотность, анкетный опрос, интернет-безопасность, социальные сети, семейный контроль.*

Ahmadjonov Tulqinbek Akramjon ugli (Deputy Dean for Youth Affairs, Faculty of Philology Andijan State Pedagogical Institute; e-mail: t.ahmadjonov@gmail.com)

THE DIGITAL WORLD AND PARENTS: ANALYSIS OF SURVEY RESULTS

Annotation. *This article analyzes parents' attitudes toward the digital environment in the context of the rapid development of digital technologies, as well as their role in child upbringing, based on the results of a survey.*

Keywords: *digital world, parents, digital literacy, survey, internet safety, social networks, parental control.*

Kirish (Introduction). Raqamli texnologiyalar hayotimizning ajralmas qismiga aylangan hozirgi davrda farzand tarbiyasida ota-onalar oldida yangicha vazifalar paydo bo‘lmoqda. Bolalikdan internet va gadjetlar qurshovida o‘sgan “raqamli avlod” vakillarining dunyoqarashi va o‘zini tutishi an’anaviy usulda voyaga yetgan avloddan sezilarli farq qiladi. Ota-onalar esa yangi texnologiyalar tilini ulg‘ayganda o‘rgangan “raqamli muhojirlar” bo‘lib, farzandlari kun sayin foydalanayotgan raqamli muhitga moslashishga majbur. Shu bois zamonaviy oilalarda farzand tarbiyasi masalasida avlodlararo tafovut yaqqol sezilmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review). Bugungi globallashuv va raqamlashtirish sharoitida jamiyat hayotining barcha jabhalari, xususan, oila va tarbiya tizimi tubdan o‘zgarib bormoqda. Tadqiqotchilarning ta’kidlashicha, raqamli texnologiyalar bolalar ijtimoiylashuvi, bilish faoliyati va axloqiy qarashlariga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu bois ota-onalarning raqamli muhitga munosabati va ularning farzandlar tarbiyasidagi roli zamonaviy pedagogika, sotsiologiya va ijtimoiy falsafaning dolzarb muammolaridan biri sifatida qaralmoqda [1].

Ilmiy manbalarda ota-onalarning raqamli savodxonligi bolalarning internetdan xavfsiz va maqsadli foydalanishida hal qiluvchi omil ekani qayd etiladi. Tadqiqotlarga ko‘ra, raqamli kompetensiyalarga ega bo‘lgan ota-onalar farzandlarining onlayn faoliyatini samarali nazorat qila oladi, shuningdek, ularda tanqidiy fikrlash va axborot madaniyatini shakllantirishga ko‘proq e’tibor qaratadi [2]. Aksincha, raqamli savodxonlik darajasi past bo‘lgan oilalarda bolalarning virtual muhitda nazoratsiz qolishi, turli axborot xavflariga duch kelish ehtimoli yuqori bo‘ladi.

So‘rovnoma natijalarining tahlili shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab ota-onalar raqamli texnologiyalarning ta’limiy va kommunikativ imkoniyatlarini ijobiy baholash bilan birga, ularning salbiy oqibatlaridan ham xavotirda. Olimlar bu holatni “ikki tomonlama munosabat” deb baholab, raqamli muhitning bir vaqtning